

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

міжнародному, так і у вітчизняному кримінальному законодавстві, додавши положення, що були запропоновані в даній праці, а саме розширити коло потерпілих від вчинення геноциду, та використовувати під час кваліфікації геноциду визначені способи та підходи до процесу їх ідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 30, ст. 141: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 31.01.2022).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 31.01.2022).
3. WikiLegalAid. Геноцид: поняття та характеристика: веб-сайт. URL: <https://bit.ly/3x1WpZ3> (дата звернення 24.02.2022).
4. Международный уголовный суд. Элементы преступлений. Общее введение, пар. 7.

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Лисько Т. Д.

*к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу Юридичного факультету
Національного авіаційного університету*

Проблема відповідальності за розбещення неповнолітніх є актуальним питанням у зв'язку із внесенням змін до Кримінального кодексу України (далі – КК України) останніми роками. Особливої уваги потребує з'ясування суб'єктивних ознак даного кримінального правопорушення.

Зазвичай вважається, що процес встановлення і доказування суб'єктивних ознак кримінального правопорушення, як правило, є більш складним, ніж встановлення об'єктивних ознак. Перш за все це пов'язано з тим, що законодавчий опис більшості кримінальних правопорушень не містить чіткої юридичної характеристики суб'єктивних ознак, що сприяє неоднозначному розумінню судовими та правоохоронними органами внутрішнього психологічного змісту кримінального правопорушення і якісних характеристик особи, що його вчинила. В зв'язку з цим вбачається доцільним аналіз суб'єктивних ознак окремих категорій кримінальних правопорушень, зокрема, суб'єкта і суб'єктивної сторони розбещення неповнолітніх та визначити їх вплив на кваліфікацію кримінальних правопорушень.

Розбещення неповнолітніх – кримінальне правопорушення з умисною формою вини, котра виражається в усвідомленні особою суспільно небезпечного характеру вказаних дій (інтелектуальний елемент) і бажанні їх вчинити (вольовий елемент). При цьому слід мати на увазі, що усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння перш за все передбачає усвідомлення винним вікової характеристики потерпілого. Слід відзначити, що кримінальна відповідальність за розбещення неповнолітніх у разі відсутності усвідомлення 16-річного віку потерпілої особи не настає, хоча у науковій літературі висловлювались підходи, відповідно до яких допускалась можливість притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які не усвідомлювали недосягнення 16-річного віку потерпілої особи.

Це питання є вкрай складним та дискусійним. Так вказується, що психічне ставлення до віку потерпілої може бути умисним або необережним, коли винний знав або допускав, що потерпіла особа не досягла статевої зрілості, або коли він міг і повинен був це передбачати [1, с. 112]. Таку ж позицію займає Верховний Суд України, який у постанові Пленуму ВСУ від 30 травня 2008 р. № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» зазначив, що «... у всіх випадках потерпілою є особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку у разі, якщо винна особа *усвідомлювала* (достовірно знала або припускала), що потерпіла особа не досягла шістнадцятирічного віку, а також, коли вона *повинна була і могла* це усвідомлювати». Крім цього, у постанові вказується, що «неповнолітній або малолітній вік потерпілої особи не може бути підставою для кваліфікації, якщо буде доведено, що винна особа *сумлінно помилялася* щодо фактичного віку потерпілої особи (*курсив* – виділено мною – Т.Л.) [2].

Прибічники протилежної точки зору заперечують доцільність застосування до інтелектуального моменту умислу розбещення неповнолітніх конструктивного елемента необережної форми вини, за яким особа повинна була і могла передбачати (усвідомлювати) не наслідки свого суспільно небезпечного діяння, а особливі ознаки особи потерпілого [3, с. 82]. О. О. Світличний вказує, що «слід заперечити доцільність використання терміна «передбачення» в описі інтелектуального моменту статевого зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості. Використання в даному випадку зазначеного терміна як науковцями, так і практиками, є таким, що не повністю узгоджується з чинним законодавством». Автор вважає, що оскільки «недосягнення потерпілим шістнадцятирічного віку встановлюється на момент вчинення розпусних дій, то й передбачати чи не передбачати його неможливо. Цю обставину можна тільки різною мірою усвідомлювати або не усвідомлювати взагалі» [4, с. 235]. На нашу думку, така

позиція є сумнівною. За загальним правилом, в умисному кримінальному правопорушенні всі конститутивні ознаки складу кримінального правопорушення повинні усвідомлюватися винним. Таким чином, вважаємо доречним чітко вказати у диспозиціях ч. 1 та ч. 2 ст. 156 КК України вказівку на завідомість: «Вчинення розпусних дій щодо особи, яка *завідомо* не досягла шістнадцятирічного віку...», «... вчинені щодо *завідомо* малолітньої особи».

Крім віку потерпілої особи, умислом винного повинен бути охоплений і фактичний зміст вчинюваних діянь. Тобто, випадкова демонстрація батьками предметів порнографічного характеру своїй дитині не може тягнути відповідальність за розбещення неповнолітніх. Оскільки диспозиція ст. 156 КК України має формальний склад, умисел винного може бути тільки прямим.

Щодо мотиву та мети розбещення неповнолітніх, то серед науковців теж немає однастайності. Дискусію викликає питання, що стосується місця мотиву та мети у складі розбещення неповнолітніх: чи є вони обов'язковими і чи впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення. Одні науковці вважають, що мотив і мета є обов'язковими ознаками розбещення неповнолітніх, оскільки криміноутворюючою метою розбещення неповнолітніх є задоволення сексуальної потреби винного (або винного та неповнолітнього) або збудження статевого потягу і статевої пристрасті потерпілого, задоволення статевого бажання винного і збудження у неповнолітнього (малолітнього) до сексуальних відносин. При цьому мотивом є бажання досягнути вказаної мети.

Прибічники іншої точки зору вказують, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 156 КК України, не містить обов'язкових мотивів та мети. Мотиви та мета розбещення неповнолітніх не вказуються в диспозиції ст. 156 КК України, відповідно, вони є факультативними ознаками суб'єктивної сторони цього кримінального правопорушення, тобто вчинення даного кримінального правопорушення може бути обумовлено різними мотивами і метою. Серед можливих мотивів виділяють бажання задовольнити статевої потреби, хуліганські спонування, помста, бажання принизити потерпілого, підготовка неповнолітнього (неповнолітньої) до статевого зносин тощо. Метою може виступати втягнення неповнолітнього в заняття проституцією, задоволення сексуальних потреб, збудження статевого потягу у дитини тощо. Очевидно, вказана полеміка виникла через надмірно широке коло діянь, що охоплюються диспозицією ст. 156 КК України.

Однак у постанові Пленуму ВСУ вказується, що «такі дії спрямовані на задоволення винною особою статевої пристрасті або на збудження у неповнолітньої особи статевого інстинкту» (п. 17) [2]. У літературі зазначена спрямованість розпусних дій

розцінюється по-різному. Більшість дослідників визнає їх метою вчинення кримінального правопорушення [5, с. 105; 6], інші ж вважають мотивами розбещення [7, с. 382]. О. О. Світличний вказує, що «мотивами розпусних дій є передчасне збудження статевого потягу в осіб, що не досягли певного віку, або його задоволення. Метою злочину виступає саме розбещення неповнолітніх» [4, с. 236]. За таким розумінням задоволення спотвореної сексуальної потреби дорослої особи з використанням неповнолітніх, власне кажучи, не спрямоване на розбещення неповнолітніх та має утворювати самостійний склад кримінального правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шеремет А.П. Злочини проти статевої свободи: монографія. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. 216 с.
2. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08#Text>.
3. Брич Л.П. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи за законодавством України: монографія. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 83 с.
4. Світличний О. О. Суб'єктивні ознаки розбещення неповнолітніх. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1. С. 232-237.
5. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. Вид 2-ге., переробл. та допов. К.: Атіка, 2008. 712 с.
6. Хряпінський П. В., Чмут С. В. Кваліфікуючі ознаки статевого зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості. *Часопис Академії адвокатури України*. 2009. № 3. С. 1–10.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 6-те вид., переробл. та доповн. К.: Юридична думка, 2009. 1236 с.